

Vi takker Jørgen Moe, Marit Sognnes, Jeanette Pedersen, Fredrik Lund, Ine Merethe Baadsvik, Jesper Blinkenberg Nielsen, Lotte Schönfelder, Bergens Tidendes reklameavdeling, Hans Jørgen Brun, for god hjelp.

premiere

Tidsskrift for
DEN NATIONALE SCENE nr. 4 - 1983

Ansvarlig utgiver: Kjetil Bang-Hansen. Redaksjon: Kirsten Broch, Tom Remlov og Gunnar Staalesen. I redaksjonen for dette nummeret: Anja Breien og Helge Jordal. Fotos fra forestillingen: Trygve Schönfelder. Plakat og omslag: Kapsbergers. Redaksjonens adresse: Postboks 78, 5001 Bergen. Grafisk utforming: Markedskonsult A/S. Sats: Sats & Montasje. Trykk: Havel A/S.

BESS

av Arne Skouen

Instruktør: Anja Breien

Dekorasjon og kostymer: Anna Gisle

Masker: Håkan Hede

Lys: Asbjørn Johnsen og Willy Myklestad

Bess Grete Nordrå
Olvar Helge Jordal
Gunvor Karin Simonnæs
Ella Inger Marie Andersen
Jesper Nils Vogt
Torkildsen Johan Sverre

Inspisent: Jørgen Fogge

Sufflør: Marit Sognnes

Rekvisitør: Grete Moe/Bastiaan van der Pas

Premiere på DNS Store Scene 28. april 1983.

Forestillingen varer ca. 2 timer. En pause.

Fotografering og båndopptak er ikke tillatt under forestillingen.

KJÆRE PUBLIKUM

Vårsolen danser på vårt nye kobbertak og vi slipper dagens samfunnsdramatikk inn på alle våre tre scener. Småscenen viser «Slippe fri», en intens skildring av et ungt menneskes kamp for å finne nytt fotfeste etter en fortid preget av fortvilet prostitusjon, narkotikamisbruk og kriminalitet. På Lille Scene har vi snart premiere på William Mastrosimones «Hvepsen». Et skuespill som griper fatt i ett av våre dagers mest rystende problemer: voldtekt, og viser hvordan voldens mentalitet gjør oss både til bøddel og offer. Og her på Store Scene kommer altså nå Arne Skouens «Bess». Denne teatersesongens kanskje viktigste nye norske skuespill som med utgangspunkt i dagens presse tar opp vårt medmenneskelige ansvar.

Vi er glade for å kunne presentere disse forestillingene. Et så representativt utvalg av ny, seriøs og sentral samfunnsdramatikk. Og hva mere er: vi er glade for å kunne gjøre det uten å ha skjelet til det aktuelle som et alibi for det vesentlige. Vi har ikke solgt vår sjel for et teater i tabloidformat.

For det ligger en fare i det å ville henge med i tiden og fange dagens toner. Teatrets kunst skal først og fremst *skape* toner, vise oss en *ny* dag. Og mye av øyeblikkets moderne dramatikk er dessverre bare fikst dandert sosial observasjon, nærbil-

der av vår virkelighet, men like døde og ufruktbare som krigsfoto og bryllupsportretter. Det er noe sjelløst kokett over denne dagsaktuelle dramatikk om døde og funksjonshemmede, språkløse punkere uten fremtid og middelaldrende nevrotikere uten håp. Vi har derfor søkt å plukke andre blomster fra dagens dystre dramatiske buketter, skuespill som et eller annet sted også gir grokraft og håp. Vi tror vi har klart det.

Arne Skouen er en engasjert dramatiker, ja mer enn det: et menneske som gjennom nær sagt alle media har deltatt i diskusjonen om vår tids sosiale problemer. Han har gjort det uten en eneste gang å bli vulgær, lettvint eller sensasjonell. Og han har alltid opptrådt som den svakes beskytter. Klart og sterkt gjør han det, uten selvopptatte forsiringer — like trygt og enkelt som den som bærer et gammelt ridderlighetsideal. Som dramatiker står han klart og profilert på linjen fra Ibsen, Gunnar Heiberg og Helge Krog. Og som de to siste gjorde det med «Harald Svans mor» og «Det store vi», har han nå skrevet sitt skuespill om pressen. Men «Bess» er også noe annet og mer enn et drama om pressens makt og ansvar. Det peker utover dagen og det aktuelle — slik den gode samtidsdramatikk skal.

Velkommen!

Hjertil Arne Skouen

ARNE SKOUEN:

DET ER FARLIG Å HA LITEN TID FOR MENNESKER

Vi skulle kanskje møte ofrene våre litt oftere, sier Bess til Jesper, redaktøren. Da vet hun ennå ikke at det skal gå troll i ord.

Det går sjelden troll i ordet, slik journalister omgås det. Det avgjørende møtet uteblir. Derfor er det sjelden vi kjenner *hele* historien vi forteller, fordi vi er opptatt med å fortelle en ny, og en ny. Dessuten kan vi ikke bry leserne med hele historier, for de blir altfor lange. Ikke har vi tid heller. Jeg har hatt for liten tid hele mitt liv, sier Bess.

Derfor møter journalister mange flere mennesker enn de kjenner. Det gjør folk flest, men journalister skriver offentlig om de flyktige møtene og de like flyktige bekjentskapene, som er stoff. Men når mennesker blir stoff, blir de klipp i arkivet, som gulner og glemmes. Det er ikke journalisters oppgave å huske gamle nyheter, de skal jakte på nye.

Det er farlig å fortelle en halv historie, når det blir vane i et yrke. Særlig farlig blir det når fortelleren bare kjenner fjerdeparten bakom

historien, og absolutt ingenting vet om menneskene den handler om. Men verst er det hvis fortelleren aldri reflekterer over dette. Bess gjør det, med økende uro etter et langt arbeidsliv i avis. Hun sier at hun ikke kan vite hva hun har stelt i stand, og det kan være så mye.

Blant mye annet viser det seg å være familien hun står ansikt til ansikt med, den som var stoff engang, hun får *hele* historien, både før og etter det som var nyheten på første side for mange år siden. Vi har stablet lik i skapene, sier hun til Jesper. Nå ramler noen av dem ut.

Derfor burde jeg vel si noe om stykkets moral og hensikt? Ventes det ikke av meg, her i Bergen som i Oslo?

Jeg har antydnet stykkets premisser, som de utvikles på scenen. Dramatikerens håndverk er tekstens liv hos skuespillerne som utsier den. Hans ærend er oppfyllelsen av kravet om at de skal snakke sant, som mennesker.

Debatten er en annen skål.

VAKTBIKKJE MED SOLIDARITET, ELLER: MELODIEN SOM ALDRI BLE VEKK

«Det var ikke så mange som hadde påfunn og skjønte seg på dem.»

Einar, femten år gammel første-reisgutt, var en av dem. Han kunne selv stille diagnosen – og visste at den uforstående og uforstandige omverden utgjorde en konstant trussel:

« – Du må ikke glemme deg bort sånn, skjente han, du må jammen passe bedre på, så de ikke oppdager deg en dag. For da kan du ha det så godt!»

Nå gikk det jo svært så bra for Einar. Gjennom en feberhet og tildels marerittaktig *Fest i Port des Galets* (1947) utviklet han seg fra engstelig drømmer til handlekraftig ung mann. Det gikk ikke så verst med hans opphavsmann heller: Arne Skouen satt tilbake med et litterært gjennombrudd, førsteprisen i en stor nordisk romankonkurranse og, etter hvert, oversettelse til seks språk.

Det var dette med å ha «påfunn» da. Være annerledes enn man etter norsk standard har lov til å være. Skille seg ut i adferd, gjøre i full åpenhet det «normale» utfører fordekt. Avviker, vil kanskje noen si. Den som er opptatt av røde tråder vil se at vi her står overfor en høyrød en, muligens selve nerven i multimedia-mennesket Arne Skouens litterære, filmatiske, teatraliske, essayistiske og pamflettistiske produksjon.

Selve det sentrale hos denne kunstneren og publisisten er respekten for det enkelte menneskes integritet, dets særegenheter og utfoldelsesrett. Derfor blir «annerle-

des» et honnørsord, en betegnelse for dem som ikke stenger for enhver irrasjonell impuls, men våger ferden gjennom sinnets irrganger. For disse åpner seg en verden av uendelig rikdom, men det er en rikdom av det slaget som har sørgelig magre kår i en kald og materielt innstilt kultur.

Slike sjeler som er rikelig utrustet med Fantasiens nådegave blir gjerne så aldeles livsudugelige i beregningenes og kalkulasjonenes tilværelse. Derfor må de trekke seg tilbake, dekke seg bak et vernende, til tider ugjennomtrengelig skall. Vi treffer dem i skiftende skikkelser på boksiden, på scenen og på filmlerretet, over en vid skala som går fra den usikre Einar til autistiske Malin, inkluderende en pyroman, en morder, en klovn – og en pappa i overgangsalderen som forsøker å ta idrettsmerket.

Arne Skouen har bak seg elleve romaner (deriblant to kriminalromaner under psevdonymet Axel Barre), åtte skuespill (ikke medregnet tre enaktere utgitt i 1943), en samling «skinnbrev», tre artikkel-samlinger, to pamfletter om de handicappede og tyve filmer (inkludert tre kortfilmer og langfilmen *Barn av solen* som han helst ikke vil bli minnet på).

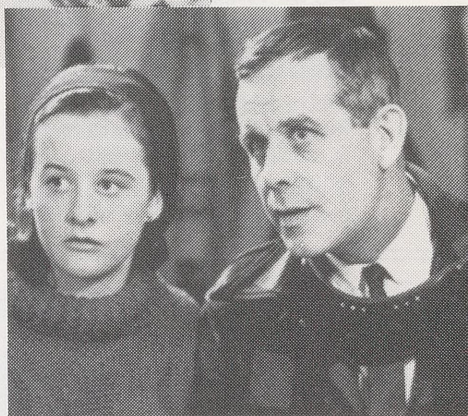
Grunntemaet i forfatterskapet sitt har han formulert som «solidaritet mellom mennesker og påkjenningene på denne solidariteten».

70-åringen (runder merket 18. oktober) bedyrer at det er først og fremst journalist han er. Har de siste tolv årene hatt sin faste teig

Den norske filmen som har vakt størst oppsikt internasjonalt, er Arne Skouens «Ni liv», som ble nominert til Oscar for beste utenlandske film i 1957. Jack Fjeldstad spilte hovedrollen som Jan Baalsrud i filmen.

Filmregissøren Arne Skouen, her under instruksjon av sin datter Synne, som spilte flere store roller i filmene hans, blant annet den vesentlige trilogien om barn som faller utenfor mønsteret: «Om Tilla» (1963), «Vaktpostene» (1965) og «Reisen til havet» (1966).

øverst i venstre hjørne på Dagbladets fjerdeside. Fra sitt knøttlille kontor, av vittige hunder kalt «grillkjøkkenet», har han med en årlig gjennomsnittsproduksjon av 220 artikler ytret seg til en unik plass i norsk presse og offentlig debatt. Hans daglige «Ytring» har gjort ham til en institusjon.

«En helt uvanlig formsikker og samtidig knallhard skribent, med usvikelig sans for ord som treffer», sier Kjølvs Egeland om forfatteren og spaltisten Arne Skouen. Det bør tillegges at han besitter den gode stilists evne til å sette ting i relieff, gjøre dem klare og anskuelige.

Konservativ, kaller han seg. Er det nok også i mangt. Men som «tyckare» har han ofte vist seg «progressiv» nok. Drevet av skapende uro, av het indignasjon eller rett og slett en var stemning, en skarp observasjon, formulerer

Skouen sine kortfattede, poengterte Ytringer. Da står gjerne maktmenneskene utsatt til – formynderne, de som vil manipulere oss.

Solidaritet med de svake og rettferd for de handicappede er selve merkesakene, men emnene for hans Ytringer har vært mange – og svært forskjellige. Hans debutarbeid som dramatiker, *Ansikt til ansikt* (1939), var et antikrigsstykke med klar front mot heltedyrkelsen. Derifra er det lett å føre tråden, via endel filmer, til adskillige Ytringer. Som denne om nøytronbomben, et glimrende eksempel på Skouens slående formuleringsevne:

«Her tilbys man en så fenomenalt selektiv kjernefysisk bombe at den skåner alt som er dødt, den dreper bare det som lever. Så reiser det seg ingen begeistring over dette, tvert imot. Det blir krangel fra Venstresiden i Vest-Europa, ja fra sam-

me kanten i USA også, fordi folk påstår at farligere atombombe er aldri utviklet. Det dreier seg om en miljøvennlig bombe, akseptabel til og med for kulturvernere som skjelver for sine katedraler. Ikke et eneste spir vil falle til jorden, bare fugler og mennesker.»

Filmmannen Arne Skouen er kort og godt «han som klarte det». Klarte hva? Å skape en 20-årig epoke i norsk filmhistorie, med en produksjon som både hva kvalitet og kontinuitet angår inntar en særstilling her hjemme. *Ni liv* ble nominert til Oscar; Sølvklumper, statlige filmpriser og annen herlighet formelig regnet over ham noen år.

Hva det hele dreide seg om? Slik forklarte han det selv, seks år etter at endelig punktum var satt:

«Hovedmotivet i filmene mine er det stadig tilbakevendende: Men-

neskelig solidaritet. Det er temaet i min første film, *Gategutter*, og i den siste, *An-Magritt*. Samme tema dukker opp igjen og igjen – også i de mellomliggende filmene. Noen annen melodi har jeg ikke hatt å lage film over, men så er det da også et tema som aldri mister aktualiteten.»

For øvrig unnlater han sjelden å gjøre oppmerksom på at det er *journalisten* Arne Skouen som tar opp «saker». Når han bedriver kunst, er mennesker og forhold mennesker imellom det sentrale.

Er det sviktende selvtillit som får ham til å kunngjøre det enhver kan se?

Henger det i tilfelle sammen med at det tok Arne Skouen 37 år og seks oppførte skuespill å nå fram til full anerkjennelse som dramatiker? Ikke så å forstå at kritikerrosen alde-

*Arne Skouen som
pressemann – i
Dagbladets sports-
redaksjon før krigen...
og i arbeid med sin
daglige Ytring, i det
vesle kontoret hans
kolleger har gitt navnet
«grillkjøkkenet».*

les uteble før suksessen med *Ballerina*, men ingen av hans tidligere arbeid for teatret har gått inn i historiebøkene. Det var unntaket snarere enn regelen at de fikk oppsetning utenfor premieren scenen.

Til gjengjeld har suksessen med *Ballerina* vært formidabel. «Ett av dessa sällsynte tilfällen av oavlåttligt fängslande, totalt engagemang som någon dyrbart enstaka gång inträffar på en teater», het det i Svenska Dagbladet. Et gjennombrudd.

Det har bestandig blåst rundt Arne Skouen, sjelden mindre enn kuling i kastene. Dagbladets sportsredaktør – Skouen er gammel amatør bokser og fri-idrettsmann – var en av de første norske journalister som fikk skriveforbud av tyskerne. Da gikk han i stedet over til å sende Norsk Tidend i London «Skinn-

brev fra Oslo», under psevdonymet Bjørn Stallare. Men da *Gullstolen*, et politisk tendensstykke som selv nazistene skjønnte hensikten med, ble forbudt fremført allerede på generalprøven på Det Nye Teater i 1943, ble det nødvendig å søke midlertidig nødhavn i Sverige.

Senere har både filmer, bøker og skuespill fra Skouens hånd skapt høye bølger. For ikke å snakke om hans Ytringer. Han må da være en mentalhygienisk institusjon for selvrettferdige og yrkeskverulerende nordmenn med behov for regelmessige utblåsninger!

Til høsten når han altså den «definitive» pensjonsalderen. Men avvikende som han er, vil han forbeholde seg retten til å velge sitt eget tidspunkt for å slutte. Mens leken er god, sier han selv.

Men har den noensinne vært bedre enn den er nå?

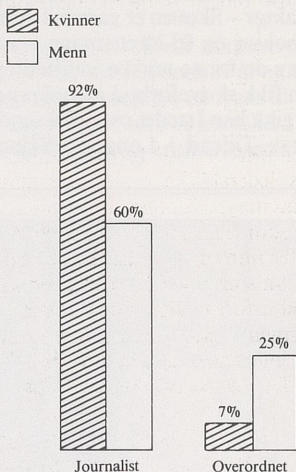
ER BESS A-TYPISK SOM JOURNALIST?

Høsten 1979 og våren 1981 gjennomførte Norsk Journalistlag, med støtte fra Kommunal- og arbeidsdepartementet og i samarbeid med Arbeidspsykologisk Institutt prosjektet: «Journalisters arbeidsmiljø». Resultatene fra denne undersøkelsen har Norsk Journalistlag laget sin versjon av, boken: «Diagnose: Journalist», og vi har hentet følgende opplysninger fra denne:

BEHANDLES KVINNER OG MENN LIKT?

«Til tross for at NJ i sitt handlingsprogram legger vekt på arbeidet for full likestilling mellom kjønnene, til tross for kvinnes eget økende engasjement og den generelle utviklingen i samfunnet, er journalistyrket fremdeles et mannsdominert yrke på mer enn en måte. Bare omlag 15% av journalistene i norsk dagspresse er kvinner. Kvinnene i yrket har bedre utdanning enn mennene, likevel er det mennene som oftest får overordnede stillinger i redaksjonen. Mennene har høyere lønn enn kvinnene og denne forskjellen har økt siste år. Det er også mennene som lettere får anledning til å spesialisere seg på felter med høyt prioritert stoff, «godt» stoff. Dette er konklusjonen vi kan trekke på grunnlag av spørsmål om forskjellsbehandling, arbeidsområde, utdanning, og ansettelsesforhold for de to kjønn. Svært mye tyder på at kvinnene må være «forbanna dyktige» som en av dem sier, for at de skal få de samme arbeidsoppgavene som mennene – og ikke minst – bli verdert på samme måte»...

STILLING OG KJØNN

ARBEID/FAMILIE/FRITID?

«En gjennomgang av arbeidstid og arbeidstidsordninger sammenholdt med hva journalister forteller om forholdet til familie, hjem og fritid viser at forholdet er konfliktfylt. Mye tyder på at det er familien og hjemmet som trekker det korteste stået i drakampen om journalistenes tid. På papiret kan det se ut som om mange har greie og tilfredsstillende vaktplaner/ordninger, men i sine svar viser journalistene at arbeidsordningen svært ofte er rene papirbestemmelser. Journalister som lever i familie, med ektefelle og barn – og som også lever som avisarbeidedne journalister – er medlem av to hel/døgnkontinuerlige driftssystemer som nødvendigvis må komme i konflikt med hverandre.

...«Det har vært hevdet at journalistyrket er så krevende at det ofte slår bunnen ut av parforhold og ekteenskap, og at journalistenes skilsmisserate er svært høye. Vårt materiale tyder på at dette stemmer – for det ene kjønn, ikke det andre».

Andel gifte/samboende i prosent i befolkningen og blant hele utvalget av journalistene fordelt i grupper etter kjønn og alder.:

	MENN		KVINNER	
	befolkn. journ.	befolkn. journ.	befolkn. journ.	befolkn. journ.
25-29 år	65%	63%	86%	56%
30-34 år	80%	90%	90%	50%
35-39 år	85%	97%	88%	56%
40-44 år	84%	89%	89%	65%
45-49 år	83%	88%	85%	63%
50-54 år	83%	91%	81%	70%
55-59 år	83%	100%	75%	20%

«Totalt er neste halvparten – 46% – av kvinnene i yrket enslige, mens det blant kvinner i gjennomsnitt bare er en knapp femtedel som er det, i den tilsvarende aldersgruppen. Blant mennene i yrket er andelen enslige langt mindre enn blant kvinnene – totalt 24% av alle menn – og også noe mindre enn blant menn forøvrig.»

OM SKYLD OG SONING OG INVASJON

ANJA BREIEN OM «BESS»

«Jeg har valgt å se stykket som et stykke om Invasjon...» *Intruders in the dust* «... Og skal man skrive om invasjon, er pressen det beste av miljøer.»

– Fra Anja Breiens arbeidsnotater til «Bess»

– Anja Breien, du og Arne Skouen regnes av mange som de to ledende norske filmregissører i hver sin generasjon etter krigen. Har du noe forhold til Arne Skouen som filmmann?

– Vi var forrykende uenige om filmpolitikk i sin tid; men det hadde vel sin årsak delvis i den naturlige billedstorm enhver generasjon gjennomfører mot forrige generasjons lederskikkelser. Senere har jeg fått meget stor respekt for ham – også som filmmann. «Gategutter» er etter min mening den beste norske film som noensinne er laget, så gjennomført i stilen – den poetiske realismen – som en hvilken som helst internasjonal film fra den tiden. Den er en udiskutabel klassiker.

– I tillegg til å være filmmann og forfatter, er Arne Skouen kanskje først og fremst pressemann. *Din*

presseerfaring begrenser seg til to års sommervikariater i Aftenposten i gymnasalderen. Men i din oppsetning av «Bess» legger du jo heller ikke hovedvekten på debatten om pressens makt overfor enkeltmennesket?

– Nei. For meg er stykket først og fremst et samvittighetsdrama – en psykologisk thriller. Det handler om et overtramp som har vært begått, men som er blitt fortrent, og om hvordan hendelser i nåtiden aktualiserer det som tidligere har skjedd og tvinger fram en soning. Slik blir «Bess» for meg først og fremst et soningsdrama om invasjon.

– Invasjon?

– Ja, for meg er «Bess» et skuespill om invasjon. Pressen invaderer både oss, publikum, og de menneskene som får sitt privatliv utlevert på løssalgets premisser.

Dessuten går invasjon som tema gjennom hele stykket på alle plan. Bess invaderes av sin egen fortid. Søskenbindingen mellom Gunvor og Olvar er en annen form for invasjon, *faren* var et offer for den tyske invasjonen – og så videre.

– Dette prøver du å uttrykke gjennom den formen du har valgt også?

– Hele handlingen oppleves gjennom Bess, nærmest som mareritt: et invasjonsmareritt med Bess' soneing som et slags katharsis. Og forsoningen etterpå er vakker, synes jeg. – Delvis på grunn av denne innfallsvinkelen ville jeg unngå den snusbrune avisrealismen. Jeg har prøvd å finne fram til en mer ekspresjonistisk uttrykksform, ved bruk av lys-og-skygge-kontraster, som i tysk ekspresjonistisk film fra 1920-årene, og for den saks skyld amerikansk B-film fra 1940- og 50-årene. Dette understreker også det jeg kaller kriminaldramaet i skuespillet.

– Du refererer ofte til film?

– Ja, det er klart: filmen er tjue år av mitt liv. Men når jeg lager film, refererer jeg ofte til teater og malerkunst.

– Ekspresjonismen kommer fram i scenebildet også?

– Vi skal jo spille et nesten klaustrofobisk drama på Store Scene. Inntrykket av at det vesle kontoret

til Bess bli invadert, prøver vi å få fram gjennom å begrense skuespillerens spilleflate til det strengt markerte rommet, og så ser vi de overdimensjonerte projeksjonene av avissider og lignende som ruver over dem – slik at menneskene blir små i bildet. Og vi bruker lyden av rotasjonspresse, fordi det gir et lydbilde av pressens ubønnhørlighet: aviseksemplarene som bare kommer og kommer, med skjebnen din på forsiden.

– Tror du det at Bess er kvinne er med på å forme situasjonen hennes?

– Mange kvinnelige journalister blir ofte stilt overfor valget mellom familieliv og yrke i tretti-årsalderen. Derfor forsvinner også mange av dem, mens deres mannlige kolleger – som Jesper i stykket – kommer til duk og dekket bord, uten å måtte gi slipp på noe. For å bli værende i et så tøft yrke som journalistyrket og samtidig være kvinne – så må man ofre noe. Bess har betalt sin pris, jeg tenker meg at hun har et havarert ekteskap bak seg, et liv uten barn. Hennes pris har vært ensomheten. Hun har bygget opp et profesjonelt forsvar omkring seg selv, men det jeg opplever, er at dette forsvaret ikke må bli mekanisk – det må ikke bli slik som hun sier i en replikk, at «det gjør ikke vondt». Da er forsvaret blitt destruktivt.

BESS – sosialreporter, ensomt menneske, svært «sterk». Hennes røffhet er også en beskyttelse i et slikt yrke, for å overleve. (Hadde hun vært en musikertype, ville hun gått under). Så kan man spørre seg om det er dårlig strategi egentlig, å polstre seg...

– *Fra A.B.'s arbeidsnotater til «Bess»*

ELLA – beskrevet som en grå mus, ser henne som en litt frodig frelsesarmé-aktig dame, det er det dobbelte ved henne som fascinerer, personen som handler og er uvitende om sine motiver. Men hun er oppriktig glad i Olvar.

GUNVOR – den klassiske rollefordelingen: det ansvarsbevisste første barnet.

OLVAR – «den enfoldige hevneren». Sparsom utdannelse. Vingskutt tidlig. Opplevs farlig først, men senere...

– Fra A.B.'s arbeidsnotater til «Bess»

– Du har selv fått en sterk posisjon i et mannsdominert yrke. Kjenner du deg igjen i Bess?

– Jeg kan iallfall identifisere meg med henne. Men jeg kan identifisere meg med fanden selv, for den saks skyld. Og jeg tror du vil finne mennesker som Bess i alle slags yrker og i forskjellige miljøer. På teatret, for eksempel. Bess kunne godt vært en instruktør, som møter en gammel statist, som... Hos hvert eneste menneske finnes det mørke kroker. Hvis du setter sterkt lys på dem, kommer det uhyrer fram i dagen.

– Og nå skal du lage film igjen?

– Ja! «Papirfuglen» skal den hete, og den begynner vi å spille inn til

høsten. Manuskriptet har jeg skrevet i samarbeid med Knut Faldbakken, og på rollelisten finner du blant andre DNS-skuespillerne Per Sunderland og Rolf Berntzen.

– Og hvor lang tid tar innspillingen?

– Med alt etterarbeidet gjør jeg regning med å jobbe i ett år med den.

– Betyr det at det blir en stund til vi neste gang får besøk av deg ved DNS?

– Planene nå er at jeg skal komme tilbake og begynne å prøve her like over Festspillene 1984, slik at min neste oppgave blir helt i begynnelsen av sesongen 1984 – 85.

GS.

TORKILDSEN («kleine mann – was nun?») – han er den lille mann i samfunnet, som lett blir valset ned, litt forvirret og litt komisk, litt byråkratisk alminnelig, den pliktoppfyllende mann i tollvesenet. Man han gir seg ikke!

JESPER – avisens nyhetsredaktør, kan ha vært avisinteressert i studietiden (med i redaksjon russeavis + studentblad), jobbet som sommervikar da. Blitt mer og mer interessert etter endt eksamen, syntes jussen ble vel tørr og fikk jobb i avis. Børs- og katedral-konflikten.

– Fra A.B.'s arbeidsnotater til «Bess»

«EN TEKST ER BARE EN TEKST, EN FORESTILLING ER NOE HELT ANNET»

EN SAMTALE MED HELGE JORDAL OM
SKUESPILLERNE OG NORSK DRAMATIKK

I teatrets programmer håper vi i tiden framover å drøfte norsk teaters forhold til norsk dramatikk og vil invitere teaterfolk, dramatikere, kritikere til å uttale seg om dette emnet, som det jo bør være viktig for norske teater å få belyst fra så mange sider som mulig. Som førstemann ut har vi bedt skuespillernes tillitsmann for «Bess», Helge Jordal, komme med en del personlige synspunkter på norsk dramatikk.

Helge Jordal har i første halvdel av 1983 hatt store roller i to helt ferske norske stykker, Jak i Cecilie Løveids «Vinteren revner» og nå Olvar i Arne Skouens «Bess». I løpet av sin tid som skuespiller har han høstet rik erfaring fra arbeidet med ny norsk dramatikk – på flere vis. Han har spilt i skuespill av etablerte dramatikere som Peder W. Cappelen, Helge og Klaus Hagerup og Arne Skouen.

Han har vært med på gruppearbeid som «Pendlerne» og «Det bor et troill...». Han har satt opp eller medvirket i stykker i nært samarbeid med forfatteren (Ragnar Olsen i «Nullpunktet», Arvid Hanssen i «Nordavijnsvalsen»). Han skulle med andre ord ha god bakgrunn for å uttale seg om forholdet mellom dramatikere og teatret i dag, sett fra skuespillernes synspunkt.

– En myte som har oppstått, Helge Jordal, er at norske skuespillere egentlig ikke vil spille ny norsk dramatikk, at de foretrekker kjente roller hos Ibsen, Shakespeare etc. framfor å skulle trekke lasset med ukjent stoff. Er dette riktig?

– Du ville vel få forskjellige svar etter som hvem du stilte spørsmålet til, men generelt sett tror jeg ikke dette er riktig. Norske skuespillere er kulturarbeidere, vi er opptatt av å

utvikle norsk kultur og dermed norsk dramatikk. Problemet er vel at vi ofte kan bli usikre overfor nytt stoff. Er det egentlig bra nok å spille for folk i dag? Kan det bli spennende å jobbe med? Er det gode roller? Det er naturlig å tenke sånn. Det er jo vi som til slutt skal stå der og spille. Det står liksom mer på spill, for det er viktig å oppføre norsk dramatikk og at det blir godt teater. Å ha litt skepsis i utgangspunktet er

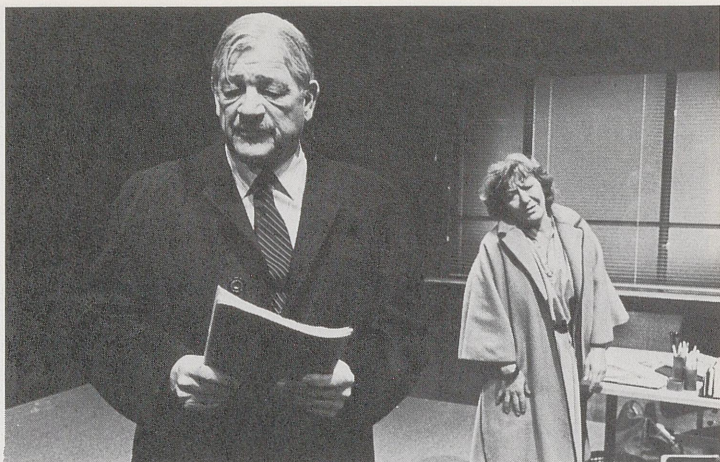
ikke bare å forakte. Da fungerer ofte fantasien bedre. Og rollene er vi tildelt, så vi har pent å mobilisere den nødvendige entusiasme, enten vi synes det er et godt eller dårlig stykke. – Personlig er jeg ikke redd for å gå på nytt stoff hvis jeg får en instruktør som jeg har faglig respekt for. Men gode instruktører vokser som kjent ikke på trær. Jeg synes nye norske stykker skulle settes opp av de mest erfarne og fantasifulle instruktørene, som kan ta best vare på stoffet. Det hender også at vi synes vi får uferdige stykker i hendene – og derfor krever det et helt annet prøveopplegg enn det vi ellers har – samarbeid med forfatteren, utvikling av formen. Og her setter tiden og kravet til effektivitet på de store teatrene helt klare grenser for hvor mye som egentlig kan gjøres.

– Hvordan mener du at dette eventuelt kan endres?

– Det mange skuespillere savner, er et teaterverksted. Der kunne vi selv bryne oss på faget vårt, og for-

fattere som ønsket å skrive for teatret, kunne prøve seg. Mye av problemet i dag skyldes vel manglende kontakt mellom forfatterne og teatret. Da jeg var på Hålogaland Teater, kom en visesanger og lyriker, Ragnar Olsen, til oss og sa at han gjerne ville skrive for teatret. Vi skulle begynne prøvene på »Krittringen« og trengte en sufflør. Olsen fikk den jobben og ble dermed fast knyttet til oppsetningen. I tillegg fikk han i oppgave å oversette det av teksten som gikk i bundet form. Dette viste seg å være meget fruktbart, og jeg tror at en av veiene man må gå, er å gi dramatikerne konkrete arbeidsoppgaver ved teatret. Det er ikke nok at de bare er her.

– Det er jo prøvet forskjellige former for samarbeid med dramatikerne. Noen har vært engasjert ved et teater et helt år. Det har vært avholdt dramalesninger, der dramatikerne har vært med å jobbe tekst i en ukes tid på forhånd. Nå har vi tre-måneders arbeidskontrakter i

samarbeid med Kulturdepartementet...

- Ja, alle disse ordningene er sikkert utmerkete. Men jeg kommer tilbake til dette med konkrete arbeidsoppgaver. La oss si at noen skuespillere ved et teater hadde et stoff de var veldig opptatt av å formidle, og at teaterledelsen i så fall hadde anledning til å si til en gruppe: kontakt en dramatiker og lag en forestilling ut fra denne ideen. Da kunne skuespillerne kontakte en forfatter de kunne samarbeide med, og du ville uten tvil få et mye større personlig engasjement fra alle sider. Da vi laget »Det bor et troill...«, ble forestillingen til på denne måten. Vi hadde oppdaget noe viktig, syntes vi - at barn i dag vet altfor lite om sine besteforeldres liv og kultur. Dette ville vi formidle videre. Vi gjorde et stort innsamlingsarbeid, snakket med både besteforeldre og barn - og skapte ut fra dette arbeidet en forestilling som viste seg å fungere utmerket. Skal man kunne se framover, må man vite hva som har vært før. Det går an! - Nå sitter ofte forfatterne for seg selv og arbeider ut ting. Noen må nok arbeide slik, andre ville ha større utbytte av et nærmere samarbeid med aktive teaterarbeidere. Selv hos våre beste dramatikere savner jeg ofte de nye impulsene, viljen og nødvendigheten av å for-

telle noe som er viktig for dem. Men det er ikke bare å skrive. Teater er også et håndverk, som må læres. Det har sine lover og regler.

- For å spørre direkte, hvem regner *du* som våre fremste dramatikere i dag?

- Edvard Hoem er en stor dikter, selv om ikke alt han har skrevet for teatret er like lett spillbart. Klaus Hagerup har kanskje vist større evne til å utnytte flere av teatrets muligheter. Sannsynligvis fordi han selv har vært skuespiller. Både Arne Skouen og Peder W. Cappelen er solide håndverkere. Sverre Udnæs har jeg stor respekt for. Jeg jobbet med »Vinteren revner« av Cecilie Løveid tidligere i vinter. Hun holder på med noe ingen andre gjør, og det skal bli spennende å se hva som kommer fra henne neste gang. Man må alltid være klar over at en tekst er bare en tekst, en forestilling er noe helt annet. En god tekst blir aldri godt teater før den er blitt satt fantasifullt opp.

- Det sies at norsk dramatikkk ikke er god nok. Hva er i så fall i veien med det norske dramatikere skriver?

- Etter min mening er de ikke »folkelige« nok. Med en gang de skal skrive for teatret, virker det som de blir så høytidelige og litterære, selv om de ofte har skrevet fine ting innen andre områder. Kanskje

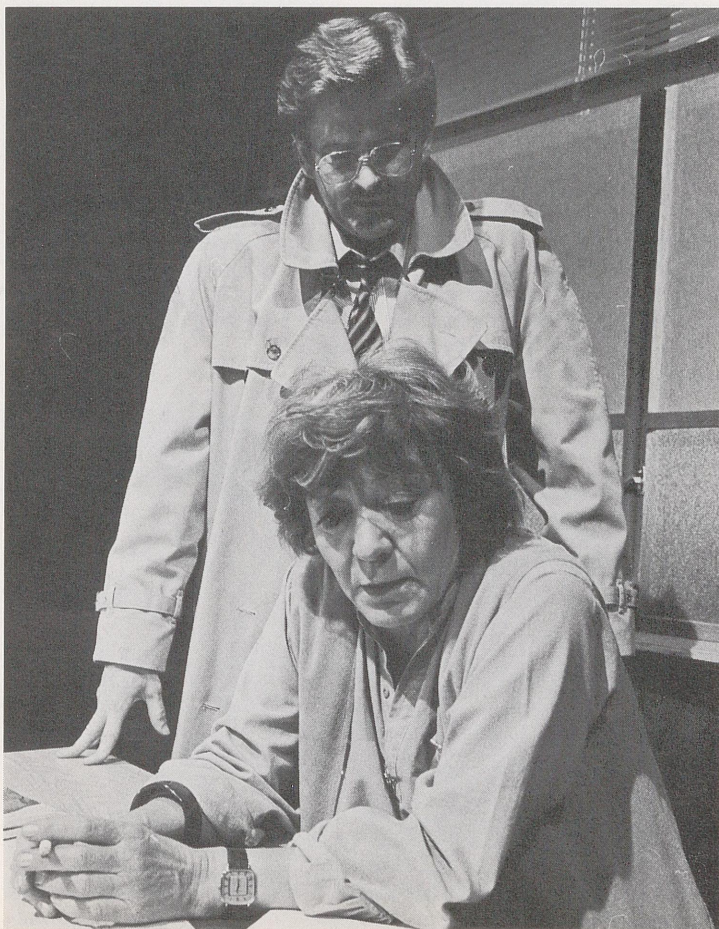
de burde lese flere gode cowboy-bøker – de kunne lære mye der! I hvert fall å fortelle en historie spennende og underholdende. – Ellers vil jeg si at jeg har mistanke om at mange forfattere sitter inne med en del myter om at vi skuespillere hiver oss over tekstene deres, snur opp ned på dem og river dem i filler bare vi får tak i dem – derfor vegrer de seg kanskje for å skrive for teater? Til dem vil jeg si – skuespillere synes det er viktig at det spilles norske stykker, farlige stykker, spennende stykker, morsomme stykker. Så kom igjen. Renn teatersjefens dører ned, stå på. Vi skal stå bak og »backe« dere opp.

– Mange av litteraturhistoriens

største dramatikere var selv skuespillere eller aktive teaterfolk. I dag er det veldig få dramatikere som dukker opp innenfor miljøet. Hva kan det komme av? Hvorfor er det ikke flere skuespillere som prøver seg?

– Vi har ikke tid. Janteloven rår. Ingen blir oppmuntret til det. Arbeidspresset og produksjonshyppigheten er for stor. Det er faren ved institusjonsteatrene i det hele tatt: strukturen er for fastlåst til å gjøre skikkelig plass for norsk dramatik. Kanskje er det nettopp det som er hovedproblemet i forholdet mellom dramatikerne og teatret i dag.

GS.

SAMTIDSDRAMATIKK PÅ DNS

«BESS», «HVEPSEN» OG «SLIPPE FRI»

«Bess» plasserer seg som nummer to i en rekke på tre DNS-oppsætninger denne våren som alle tar opp sentrale spørsmål i vår egen samtid. Etter en tid med til dels «klassiske» forestillinger som «Raskolnikov», «Paul Lange og Tora Parsberg» og «Men imorgen –!» er det samtidsdramatikken som nå inntar teatret, på alle de tre scenene. På Småscenen har «Slippe fri» allerede hatt premiere – og spilles for fullsatte hus. På Store Scene spilles nå «Bess». Og på Lille Scene blir det premiere i begynnelsen av mai på den omdiskuterte forestillingen «Hvepsen».

Kanskje det er typisk for tendensene innen samtidsdramatikken at det er kvinneskikkelser som står sentralt i alle disse tre stykkene: i «Bess» er det tittelpersonen, den nærmere 60 år gamle journalisten som kommer i klemme mellom sin egen fortid og sine idealer, i et drama om skyld og soning; i «Slippe

fri» er det den unge kvinnen Kristin som slipper ut fra fengselet etter å ha sont en dom på åtte år, og som hele tiden konfronteres med sitt eget tidligere jeg, den prostituerte, kriminelle og utilpassete ungjenta Krissa; og i «Hvepsen» dreier konflikten seg om kvinnen Majorie som utsettes for et brutalt voldtektsforsøk – men som vender voldsmannens våpen mot ham selv og dermed begår et temmelig grovt tilfelle av selvtekt. Dermed illustreres også kvinnens hjelpeløshet i en slik situasjon, stilt overfor det vanlige rettsapparatet, her symbolisert av den holdningen hennes to medøstre inntar.

Bess, Kristin og Majorie – det er kvinneskjebner man ikke kan unngå å bli opptatt av. Alle stykkene setter i gang en nesten uunngåelig diskusjon blant tilskuerne. Slik engasjerende samtidsdramatikk skal gjøre.

GS.

Fra «Slippe Fri».

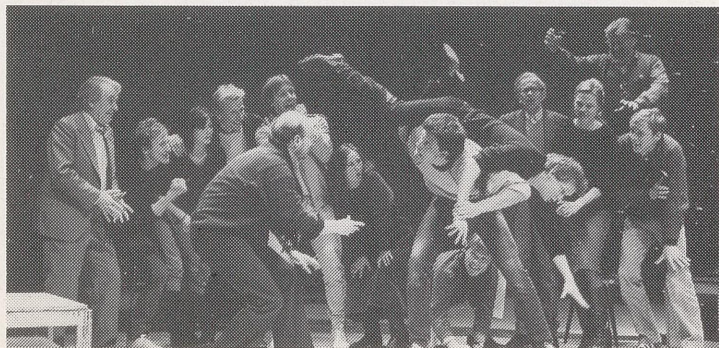
«LEKEN I SKOGEN» OG «VIKINGENE» PÅ DNS I MAI

Sesongen 1983/84 er allerede «i gang» på DNS. For øyeblikket foregår prøvene til teatrets to egenproduserte festspillforestillinger for fullt. De samme to forestillingene blir Den Nationale Scenes åpningsforestillinger i august/september, og dermed er opptakten gjort til Kjetil Bang-Hansens andre sesong som teatersjef i Bergen.

Dobbeltprosjektet «Leken i skogen» og «Vikingene» – Shakespeares «As you like it» iscenesatt av Bang-Hansen selv, og Ibsens «Hærmennene på Helgeland» i en versjon ved den store engelske Shakespeare-instruktøren John Barton – var noe av det som vakte størst interesse da Bang-Hansen sist juni presenterte sitt første sesongprogram på DNS. Og det er et ambisiøst prosjekt. På Store Scene skal teatersjefen gi en av Shakespeares mest populære og mest spilte komedier en form som får stykkets innhold til å slå igjennom også i dag. Og det akter han å gjøre gjennom

en stilren forestilling, der såvel humor som stykkets vemodig-melankolske grunntone skal få fritt spillerom. – Samtidig har han det riset hengende over hodet at en av verdens største Shakespeareeksperter er på teatret under prøvetiden – da riktignok i arbeid med *vår* nasjonaldramatiker, Ibsen – i en ytterst spennende versjon på Småscenen. Her er tanken at det skal gis en tosidig inspirasjon og kanskje også utveksling av kunnskap mellom de to instruktørene og de to ensemblene i et felles løft som er typisk for den teateridé Bang-Hansen står for, og i et prosjekt som iallfall på teaterfronten utvilsomt vil utgjøre høydepunktet ved årets festspill. *Det* synes det som om også publikum har ant. Festspillbillettene til «Leken i skogen» var utsolgt i løpet av et par timer, og «Vikingene» lå ikke langt etter. Men teatrets *store* publikum trenger ikke fortvile av den grunn. Sjansen er der igjen til høsten, i rikt monn.

GS.

Fra «Leken i skogen».

STYRET FOR A/S DEN NATI

REPRESENTANTER: Arnljot Strømme Svendsen, formann • Borge Berggreen, varaformann • Berit Erbe • Marit Wikholm • Geir Kjell Andersland. • **VARAREPRESENTANTER:** Hildur Ve • Ottar Hovda • Lorentz Reitan • Marnie Suleng • Ragnhild Randal • **REPRESENTANTER FOR DE ANSATTE:** Lothar Lindtner • Anders Larsen. **VARAREPRESENTANTER:** Arne Jacobsen • Morten Andresen • Tom Harry Halvorsen • Kjell Heimstad • Gunnar Staalesen • Kirsten Broch.

TEATRETS PERSONALE:

TEATERSJEF: Kjetil Bang-Hansen. **SCENOGRAF:** Helge Hoff Monsen. **INSTRUKTØRER:** Bentein Baardson • Pål Øverland. **DRAMATURGER:** Kirsten Broch • Tom Remlov. **MASKØR:** Håkan Hede. **SKUESPILLERE:** Inger Marie Andersen • Sissel Ingri Andersen • Morten Andresen • Eilif Armand • Lasse Bartnes • Eva Bergh • Rolf Berntzen • Ulf Borge • Peter Bredal • Bentein Baardson • Juni Dahr • Lise Fjeldstad • Jarl Goli • Gjert Haga • Kim Haugen • Gøril Haukebø • Inger Heldal • Karin Hox • Arne Jacobsen • Torild Jacobsen • Helge Jordal • Kim Kalsås • Kaare Kroppan • Lothar Lindtner • Ole-Jørgen Nilsen • Grete Nordrå • Ola Ottesen • Stine Ramdahl • Kari Rasmussen • Sverre Røssummoen • Karin Simonnæs • Rhine Skaanes • Per Sunderland • Svend Svendsen • Johan Sverre • Lars Steinar Sørbø • Gretelill Tangen • Nils Vogt. **MUSIKERE:** Tom Harry Halvorsen, musikkalsk leder. • Harald Dahlstrøm, pianist. • Jan Kåre Hystad, treblåser. • Harald Mæland, batterist. • Knut Skodvin, bassist. • Torbjørn Wiberg, gitarist. **ADMINISTRASJON:** Kari Sjursen, økonomisjef. • Edwin Aarvik, teknisk leder. • Christen Løberg, kontorleder. • Beate Tvedt, produksjonsleder. • Gudveig Skadal, hovedkasserer. • Kari Eriksen, lønningsfullmektig. • Grete Flores, sekretær. • Bente Jacobsen, kontorbud. **SALGS- OG INFORMASJONSAVDELING:** Olaf Ramsvik, salgsleder. • Eva Aase, salgsssekretær. • Gunnar Staalesen, informasjonssekretær. **INSPISIENTER:** Jørgen Fogge, førsteinspisient. • Øyvind Eskildsen • Bjørn Isaksen • Kari Mehl • Mette Omvik. **SUFFLØRER:** Ann-Britt Langeland • Vakanse • Marit Sognnes • Britt Synnestevedt. **REKVISITØRER:** Bastiaan van der Pas, avdelingsleder. • Per Gunnar Olsen • Indrani Balgobin • Vakanse. **LYDTEKNIKER:** Tore Jæger. **MALERSAL:** Kristoffer Nordahl Pedersen, malerformann. • Tor Gundersen, dekorasjonsmaler. • Oddvar Løtveit, dekorasjonsmaler. • Bernt-Olaf Nesbø, rekvisittmaker. **SNEKKERVERKSTED:** Olav Rutledal, snekkermester. • Hilleborg Eggen, snekker. • Trygve Jakobsen, snekker. **TAPETSERVERKSTED:** Henry Baadsvik, tapetsermester. • Vakanse, tapetserer. **SMIE:** Torbjørn Danielsen, smedmester. • Per Hove, smed. **SCENE:** Kjell Heimstad, scenemester. • Jørgen Moe, scenemester, brannvernleder. • Olav Andersen, scenemesterassistent. • Odd Sørensen, scenemesterassistent. • Erland Andreassen, scenefagarbeider. • Dagfinn Jensen, scenefagarbeider. • Peder Johannessen, scenefagarbeider. • Helge Nordeide, sjåfør, scenearbeider. • Øystein Skiftesvik, scenearbeider. • Harry Slengesol, scenefagarbeider. • Bjørn Skogstrand, scenefagarbeider. • Dag Ove Sunde, scenefagarbeider. • Magdalon Thomassen, scenefagarbeider. • Odd Sognnes. **LYS:** Willy Myklestad, overlysmester. • Asbjørn Johnsen, lysmester. • Jan Stig Sunde, lysmester. • Helge Eskildsen, lysarbeider. • Kjell L. Jensen, elektriker. • Anders Larsen, stillverkkjører. • Åge Rasmussen, stillverkkjører. • Ketil Sunde, lysarbeider. **FRISØRER:** Fritz Gjesdal, frisør. • Gunnveig Danielsen • Tove Ingebrigtsen • Margot Ystebø. **SYSTUE:** Rigmor Krogvig, kostymesjef. • Solange Davidsen, syer. • Rigmor Fjeldstad, tilskjærer. • Aase Karin Knudsen, syer. • Elsa Pettersen, syer. **PÅKLEDERE:** Nina Frønsdal • Yngvar Øyen. **BILLETTKONTOR:** Haldis Skjelbred, billettsjef. • Hjørdis Harketstad • Aslaug Monsen • Gerd L. Nilsen • Solveig Sønnervik. **RESEPSJONSAVDELING:** Haldis Broch • Anne Lisbeth Lindtner • Torunn Lunde • Solveig Storvik. **KANTINE:** Annelise Bakke, bestyrer. • Jorunn Solstrand • Kirsten Wilhelmsen • Marie Innvær. **RENGJØRING:** Evy Abrahamson • Eva Adolfson • Sigrid Bjørge • Else Marie Jensen • Henny Krossnes • Olufina Krossnes • Kari Sæle. **GARDEROBE:** Anne Grethe Eidevik • Gudrun Halland • Magnhild Kviksson • Mary Skogstrand • Ingeborg Thomassen • Evy Aanderaa. **VAKTMESTRE:** Heinie Rugaard • Svein Stangnes.